

Konverents „Naistevastane vägivald. Seadusandlus, meedia ja avalik arvamus.“

Grand Meriton Hotel Tallinnas

25.11.2009

Meedia võimalused seoses naistevastase vägivallaga

Merike Viilup

Homme tähistatakse Eestis kodanikupäeva.

Meie ministrid eesotsas kultuuriminister Laine Jäneseaga on kuulutanud käesoleva nädala kodanikunädalaks ja kutsunud kõiki institutsioone ja organisatsioone korraldama teemakohaseid üritusi, kohtumisi jne.

Võib tänastki konverentsi, mis toimub küll rahvusvahelise naistevastase vägivalla vastu võitlemise päeva raames, võtta kui üht kodanikunädala üritust, sest mida muud see ongi, kui just kodanike turvalisusele pühendatud konverents.

Samas üksmeeles võiksid meie ministrid mõnel järgmistel aastal alla kirjutada ka pöördumisele, mis juhib tähelepanu meie kodude, perede, naiste ja kogu ühiskonna turvalisusele ning võitlusele vägivalla, seal hulgas ka naistevastase vägivalla vastu.

Naistevastasele vägivallale kui spetsiifilisele kuriteo liigile hakati maailmas tõsiselt tegelema alles 15-20 aastat tagasi.

Esimeseks tähiseks võib pidada aastat **1993, kui ÜRO Peaassamblee võttis vastu deklaratsiooni naistevastase vägivalla kaotamise kohta. Sõnastati naistevastase vägivalla mõiste ja toodi ära vägivallavormide loetelu.**

ÜRO naistevastase vägivalla definitsioon:

Naistevastane vägivald on ajalooliselt kujunenud naiste ja meeste vahelise ebavõrdse võimusuhte tagajärg, mis on viinud meeste ülemvõimu ja naiste diskrimineerimiseni ja samuti takistanud naiste täieõiguslikku arenemist ühiskonnas. Naistevastane vägivald on üks põhimehhanisme, mille abil on naised surutud ühiskonnas meestega võrreldes madalamale positsioonile, alluvussuhetesse.

Esmakordselt tunnistati, et naistevastane vägivald on inimõiguste rikkumine.

1995.a. ÜRO egiidi all Pekingis toimunud ülemaailmsel naiste kongressil võeti vastu dokument naistevastase vägivalda kõikide vormide likvideerimise kohta ehk nn **Pekingi platvorm**:

Termin „naiste vastu suunatud vägivald“ tähendab igasugust soolisel erinevusel põhinevat vägivalda, mille tulemuseks on või mis tõenäoliselt võib lõppeda füüsilise, seksuaalse või psühholoogilise kahjustuse või kannatuse tekkimisega naistele, kaasa arvatud sellise tegevusega ähvardamine, sunniabinõude tarvitamine või vabadustest ilma jätmine, kas avaliku või eraelu sfääris.

Niisiis - naistevastane vägivald põhineb ajaloolistel eeskujudel, teatud traditsioonilistel ja harjumuspärastel tavadel, mis asetavad naise madalamasse seisundisse perekonnas, töökohal, kogukonnas ja ühiskonnas. Vägivald on ÜRO määratluse järgi kuritegu.

Naistevastane vägivald võib olla: vaimne, füüsiline, seksuaalne

Vaimne vägivald:

- Ignoreerimine, vaikimine, ähvardamine, jälitamine, jälgimine, segamine, tülitamine, hirmutamine
- Sõimamine, laimamine, alandamine, süüdistamine
- Naise ja tema soo halvustamine
- Manipulatsioon, sugestsioon, kontroll, ka majanduslik, eraldamine, isoleerimine
- Laste kasutamine vägivalda vahendina
- Meeste õiguste ja võimuasendite ärakasutamine, juriidiline kuritarvitamine
- Kaudne vägivald

Füüsiline vägivald:

- Agressiivne füüsiline kontakt
- Liikumise takistamine – kinnihoidmine, kinnisidumine
- Löömine, pekmine
- Kägistamine, lämmatamine
- Relva kasutamine
- Kaudne vägivald

Seksuaalne vägivald:

- Soovimatu seksuaalne tähelepanu, seksuaalne häirimine
- Seksuaalsete teenuste eeldamine ja nõudmine, ahistamine töökohal, seksi vastu karjäärivõimaluste pakkumine
- Objektistamine – naise pidamine seksuaalse naudinguga saamise vahendiks, tema soovide, tunnete, vajadustega mittearvestamine
- Soovimatu seksuaalne puudutamine (käperdamine)
- Seksuaalne sundus
- Sadistlik vahekord
- Vägistamiskatse, vägistamine

Kõik vägivalda vormid sisaldavad alati ka vaimset vägivalda.

Ka Eestis on hakatud viimasel aastakümnel ja eriti viimastel aastatel sellele vägagi tundlikule teemale üha tõsisemat tähelepanu pöörama. Võiks rääkida isegi üha tugevnevast survest nii Euroopa institutsioonide kui rahvusvaheliste organisatsioonide poolt konkreetsete abinõude, seaduste, määruste, arengukavade jne vastuvõtmiseks kõikides riikides.

Eestis viidi esimene uuring läbi 2001.a., viimast esitleti eelmisel nädalal.

Olukord Eestis:

- Eestis on naistevastane vägivald massiliselt levinud;
- Eesti ületab Põhjamaid naistevastase vägivalda taseme poolest 2-3 korda;
- 20% Eesti naistest kogeb aasta jooksul vägivalda, so 116 000 naist vanuses 15-74 aastat;
- Aastas saab vigastada üle 40 000 naise, sh 7000 raskelt;
- Politseid teavitab vaid 10% naistest;
- Arsti poole pöördub kõigest kolmandik viga saanud naistest;
- Sotsiaaltöötaja poole pöördub vaid 2-3% koduse vägivalda ohvreid;
- 90% kogu perevägivaldast panevad toime mehed, ehk 9:1;
- Naise suhtes kasutab enamasti vägivalda vastassugupool ehk mees;
- tavaliselt abikaasa/partner või tuttav, 80% juhtudest tunneb ohver vägistajat;
- 40-70% mõrva ohvriks langenud naistest on tapetud abikaasa/elukaaslase poolt;
- Mehe suhtes kasutab enamasti vägivalda sama sugupool ehk teine mees
- Üldjuhul võõras või juhututtav, pereliikme puhul meessoost pereliige
- 4-8% ehk kümme korda vähem mehi on tapetud abikaasa või elukaaslase käe läbi.

MÜÜDID

1. Normaalne mees ei ole vägivaldne. Oma naist peksab vaid psüühilise hälbega, vaimse puudega või asotsiaalne mees.
2. Vägivald kasutavad impulsiivsed, äkkvihaga mehed.
3. Mehe kahetsusavaldused ja süümepiinad tähendavad, et ta on muutunud.
4. „Rusikas räägib“, kui mees ei leia sõnu.
5. Normaalne naine ei lase end aastate kaupa peksta.
6. Naised põhjustavad ise oma käitumisega vägivalda puhkemise. Nad provotseerivad mehi vägivallale oma pideva näägutamise, väljakutsuva riietusega või käitumisega.
7. Kui naine muudab ennast, püüab olla parem abikaasa, hoolitseb rohkem mehe eest, muutub ka mees.
8. Naine ei vaja abi ega sekkumist peres toimuvasse vägivaldas.
9. Perevägivalda juhtumites on võrdselt süüdi nii mees kui ka naine.
10. Vägivallaprobleemi puhul on kõige parem hoida pere koos.

11. Kodune vägivald on tavaliselt ühekordne juhtum.
12. Vägivald on loomulik osa inimeste seksuaalkäitumisest.

MEEDIA VÕIMALUSED

Meedia ei ole üksnes ajakirjandus. Ajakirjandus on meedia üks osa. Sageli aga rääkides meediast, mõtleme ajakirjandus.

Meedia – teabelevi

Kõige lihtsamalt öelduna võib meediat nimetada ka teabeleviks.

Uus meedia – social media - praktiliselt piiramatud võimalused:

Internet, blogid, kommentaariumid, foorumid, meililistid, twitter, suhtlusportaalid ja võrgustikud, MSN jne jne.

Me oleme kõik selles osalised. Iga päev.

Me oleme informatsiooni tarbijad, vastuvõtjad ja edastajad, me oleme informatsiooni loojad ja kujundajad. Mistahes kanalit pidi, mistahes suunas. Seega, mida teadlikumad me oleme, seda adekvaatsemalt me suudame informatsiooni vastu võtta ja samuti ka edasi anda, kommenteerida, tõkestada müütide levikut.

Selle kaudu oleme ise meedias **väärtuste kujundajad** ja avaliku arvamuse mõjutajad.

Kokkuvõttes - Ajakirjandust teevad ajakirjanikud, meediat saame me kõik teha.

Lühidalt öeldes võib nii meediat kui ajakirjandust naistevastase vägivalda kajastamise koha pealt iseloomustada:

Võimalused on aga teadlikust napib

Täna ei pea me enam rääkima meedia ülisuurest mõjust avaliku arvamuse suunajana ja kujundajana. Kõik me teame, milline ülivõimas relv on ajakirjanduse ja kogu meedia käes.

Küsimus on vaid selles, **kuidas seda relva kasutatakse, kuidas seda osatakse kasutada.**

Ajakirjandust peaks saama iseloomustada sõnadega:

Professionaalsus

Usaldusväarsus

Eetilisus

Teadlikkus

Kvaliteet

Kas alati?

Me vähemalt loodame, et ajakirjandus selle poole püüdleb.

Ajakirjanik on sageli mitme surve all.

Ühelt poolt **OMANIK**, kelle esmane huvi on **kasumi** teenimine, st. parem läbimüük ja rohkem reklaami, seega ka sund teha ajakirjandust sellest ja selliselt, mis müüb.

Teiselt poolt **AJAKIRJANDUSE TARBIJA** ootus. Seks, vägivald ja raha tagavad hoobilt läbimüügi.

Ja **AJAKIRJANIK** ise - oma töökspidamiste, elukogemuse ja maailmavaatega.

Üks tuntud ajakirjanik viskas hiljuti meelelahutussaate külalisena nalja, et ajakirjanikud mahuvad ära ühte bussi, ülejäänud aga kirjutavad ja valetavad. Nagu on erinevat ajakirjandust, on ka erinevaid ajakirjanikke.

Naistevastase vägivalda kajastamisel on võtmeküsimuseks ajakirjaniku professionaalsus, teadlikkus, eetilisus, töökspidamised, sensitiivsus ja teema käsitusoskus, elu- ja töökogemused.

Eesti ajakirjanduseetika koodeksis on mitmeid punkte, mida tuleks ajakirjanikul silmas pidama naistevastasest vägivallast loo tegemisel:

1.2. Ajakirjandus teenib avalikkuse õigust saada tõest, ausat ja igakülgset teavet ühiskonnas toimuva kohta.

1.5 Ajakirjandus ei tohi oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatu kannatusi, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada.

2.4. Toimetuse töötajat ei saa tööalaselt kohustada kirjutama või tegema midagi taolist, mis on vastuolus tema isiklike töökspidamistega.

3.2. Ajakirjanik ei või kuritarvitada meediaga suhtlemisel kogenematuid inimesi. Enne vestlust selgitatakse räägitu võimalikke tagajärgi.

4.8. Avaldades materjale õigusrikkumistest, kohtuasjadest ja õnnetustest peab ajakirjanik kaaluma, kas asjaosaliste identifitseerimine on tingimata vajalik ja milliseid kannatusi võib see asjaosalistele põhjustada. Ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul avalikkuse jaoks ei identifitseerida.

4.9. Inimese eraelu puutumatust rikkuvaid materjale avaldatakse vaid juhul, kui avalikkuse huvid kaaluvad üles inimese õiguse privaatsusele.

4.11. Fotod, fotode allkirjad, pealkirjad, juhtlauseid ega saatetutvustused ei või auditooriumi eksitada.

Meedia mõju naiste- ja tütarlastevastase vägivalda küsimustele võib olla vägagi komplitseeritud:

- **positiivne**, kui informeeritakse avalikkust ja tõstetakse ühiskonna teadlikkust;
- **negatiivne**, kui stereotüüpide, müütide propageerimise kaudu õigustatakse ja õhutatakse vägivalda, tuuakse kannatusi nii ohvrile kui ka lähedastele;

Ka Euroopa Ministrite Komitee peab vajalikuks:

- **julgustada meediat looma naistest ja meestest stereotüüpidevaba kuvandit inimese ning inimväärikuse austamise põhimõtetest lähtuvalt;**
- **meediaspetsialistide koolitust**

Rõhutatakse, et meedia eneseregulatsioon võiks kaasa aidata naistevastase vägivalda probleemide paremale mõistmisele meediaspetsialistide poolt.

Ajakirjanduseetika koodeksist lähtuvad ajakirjanduse eneseregulatsiooni organid:

- **Avaliku Sõna Nõukogu** www.asn.org.ee
- **Pressinõukogu** www.eall.ee

Mõlemale saab esitada kaebusi ajakirjanduses avaldatud materjalide kohta. Pressinõukogu tegutseb Ajalehtede Liidu juures.

Avaliku Sõna Nõukogu on sõltumatu analüüsikeskus, kes lisaks kaebustele juhib tähelepanu meediaeetilistele probleemidele ka ise.

Rahvusvahelise Ajakirjanike Föderatsioon naistevastase vägivalda kajastamisest

Selle teema põhjaliku ja tundlikuma kajastamise kõrval peab meedia juurutama sisekultuuri, lähtudes respektist, mis välistaks igasuguses vormis ahistamise ja türannia ning mis tahes kujul soolise diskrimineerimise. Ajakirjandus peab tagama, et naistevastast vägivalda kajastatakse **erapooletult, adekvaatselt ja asjakohaselt.**

See eeldab asjatundlikkust, inimlikkust ja austust.

Kui kannatanutega tegelemisel ei järgita kõrgeimaid standardeid (näiteks halvasti korraldatud usutlused), siis võib see traumat süvendada ja põhjustada raskeid katsumusi üleelanuile, isegi täiendavaid kannatusi ning halvendada nende katsumuste pikaajalisi mõjusid.

Rahvusvahelise Ajakirjanike Föderatsiooni juhised naistevastase vägivalda kajastamiseks:

1. Naistevastane **vägivald tuleb tuvastada täpselt**, vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud määratlusele, mis on sätestatud ÜRO 1993. a deklaratsioonis naistevastase vägivalla likvideerimise kohta.

2. **Kasutage täpset, mitte hinnanguid andvat keelt.** Näiteks vägistamist või seksuaalset rünnet ei või mitte mingisugusel viisil seostada normaalse seksuaalkäitumisega ning inimkaubandust naistega ei tohi segamini ajada prostitutsiooniga.

Detailide esitamise lähtub hea ajakirjanik **tasakaalustatusest**. Liiga palju oleks sensatsioonijanune ja tarbetu, liiga vähe võib aga ohvri kaasust nõrgestada. Vältida vihjeid, et võib-olla oli läbielanu ise süüdi või muul viisil rünnaku või temavastase vägivallateo eest vastutav.

3. **Vältida kannatanu kirjeldamist "ohvrina"**, välja arvatud juhul, kui ta seda sõna ise kasutab. Siltide kleepimine võib olla valus. Sel viisil kannatanud inimese tegelikkust kirjeldab täpsemalt termin **"läbielanu"**.

4. **Tundlik kajastamine** tähendab kindlustamist, et meediaintervjuuks kohtumine vastab läbielanu vajadustele. Ligiduses peab olema naissoost intervjuueerija ning intervjuu koht turvaline ja privaatne, lähtuvalt mõistmisest, et läbielanule võidakse külge kleepida sotsiaalne stigma.

Ajakirjanikud peavad tegema kõik vältimaks võimalust, et intervjuueeritav ei seataks täiendava väärkohtlemise ohtu, et ei õñnestataks tema elukvaliteeti või kogukondlikku staatust.

5. **Kohelge läbielanut austusega.** Austage privaatsust. Andke täielik teave intervjuus käsitletavatest teemadest ja materjali esitamise kohta.

Läbielanul on õigus keelduda vastamast mis tahes küsimusele. Ajakirjanik peab olema hilisemaks ühendusevõtmiseks kättesaadav: kontaktandmete andmine intervjuueeritavale tagab, et tal on võimalik hoida vajadusel kontakti.

6. **Kasutage statistikat ja sotsiaalset taustateavet**, et asetada juhtum kogukonnas esineva vägivalla või konflikti konteksti. Lugejale ja meediapublikule tuleb anda laiem pilt. Kasutage eksperte. Ei tohi jääda muljet, et naistevastane vägivald kätkeb endas seletamatut tragöödiat, mida pole võimalik lõpetada.

7. **Jutustage terviklik lugu.** Mõnikord kirjeldatakse ajakirjanduses ainult teatud

juhtumeid, keskendudes nende traagilistele külgedele. Väärkohtlemine võib olla ühiskonna pikaajalise probleemi, relvakonflikti või kogukonna ajaloo osa.

8. Säilitage konfidentsiaalsus. Ajakirjanikel on eetiline vastutus mitte avalikustada konkreetseid nimesid ega kohti, mis võiks hiljem mis tahes viisil vähendada läbielanute või tunnistajate ohutust ja turvalisust. See on eriti oluline juhul, kui vägivalla taga on politsei, konfliktis osalevad väeosad, riigi- või valitsusametnikud või muude suurte ja mõjuvõimsate organisatsioonidega seotud isikud.

9. Kasutage kohalikke allikaid. Ajakirjanik, kes võtab sobiva intervjuutehnika, -küsimuste ja -koha üle otsustamiseks ühendust kohapeal viibivate ekspertide, naisühenduste või -organisatsioonidega, teeb alati head tööd ning suudab vältida niisuguseid olukordi, kus meesoperaatori või -reporteri sisenemine eraldatud kohta ei ole aktsepteeritav või mis võiks põhjustada piinlikkust või vaenulikkust. Alati tuleb kasuks, kui ajakirjanik harib ennast konkreetse kultuurikonteksti valdkonnas ja suhtub sellesse lugupidavalt.

10. Esitage kasulikku teavet. Meediakajastus, mis sisaldab allikate andmeid ja kohalike tugiorganisatsioonide või -teenistuste kontaktandmeid, pakub läbielanutele ja tunnistajatele ning nende perekondadele ja teistele, kes võivad olla juhtumiga seotud, eluliselt tähtsat ja kasulikku teavet.

Tuleb tõdeda, et kohati jääb eesti ajakirjandusel veel palju areneda, kuid viimastel aegadel on märgata ja positiivseid muutusi.

Naistevastase vägivalla asjakohase käsitlemisega on juba rahvusvahelise tunnustuse pälvinud Eesti Päevalehe ajakirjanik **Kadri Ibrus**, kes tunnistati Euroopa Komisjoni ajakirjanduskonkursil “Erinevuste poolt. Diskrimineerimise vastu” erikategooria parimaks ja kelle artikli puhul toodi esile koduvägivalla, väärkuse ja vaesusega seotud juhtumi tundlikku kajastamist ning olulise teema märkamist.

Kirjutamine naistevastasesest vägivallast, ausalt, erapooletult, objektiivselt jne nõuab põhjalikku teemasse süvenemist, suurt teadlikkust, elukogemust, head üldistusvõimet, aega, sisemist tundlikkust, õiglustunnet ja palju teisi omadusi, mida paraku ühel noorel ajakirjanikul napib.

Elukogemust ja küpsust ei ole aga ülikooliski võimalik õppida.

Eelmisel nädalal esitles Tartu Ülikooli sotsiaalteadlane **Kadri Soo** SM-s värskemat uuringut „**Naistevastane vägivald: Naised vägivalla ohvritena kodus ja tööl**“ esitles

Kokkuvõte:

Vägivald laste ja naiste vastu on sotsiaalne probleem, mis põhjustab tõsiseid kannatusi ohvritele ning suuri kulutusi ühiskonnale. Naiste ja laste vastase vägivald näol on tegemist jõhkra inimõiguste rikkumisega, mis lisaks inimeste turvalisuse kahjustamisele toob endaga kaasa suured kulutused näiteks sotsiaalse ja tervishoiusektoris ning tööturul.

Uurimuse eesmärk oli anda sisendit Justiitsministeeriumi koostatavale „Vägivald vastu võitlemise arengukavale”. Arengukava jõustub 2010. aastal ja on esimene strateegiline dokument Eestis, mis määratleb selged eesmärgid ja tegevused pere-, naiste ja laste vastase vägivaldaga võitlemisel lähiaastateks.

Miks ühiskond ikka veel otsib naistevastasele vägivaldale õigustust ja tuntakse kaasa kurjategijale, vägivaldselt käitunud mehele ning süüdistatakse pigem naist-ohvrit?

Raske on lõpetada sõnadega

Head rahvusvahelist naistevastase vägivaldaga võitlemise päeva,

palju meeldivamas võtmes kõlab

Head kadripäeva!

Head homset kodanikupäeva!

Kuid mille eelõhtul tasub kindlasti mõelda nende kümnete ja kümnete tuhandete naiste peale, kes on kogenud või kogevad lähisuhte vägivalda ja ei leia väljapääsu.